

- * * * *Mic dicționar enciclopedic*, București, Edit. Enciclopedică română, 1972.
- ȘTEFAN PASCU și COLECTIVUL, *Atlas istoric*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1971, harta nr. 40. *Formarea statelor arabe și cuceririle arabilor*.
- MIRCEA PEAHĂ și COLECTIVUL, *Atlas geografic general*, București, Edit. didactică și pedagogică, 1972, p. 106—107.

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN PREAJMA REVOLUȚIEI CONDUSE DE TUDOR VLADIMIRESCU (1821)

(Clasa a VIII-a — Cursul „Istoria veche și medie a României“)

A.

I. *Situația economică și social-politică a Țărilor Române în perioada destrămării feudalismului și a apariției relațiilor capitaliste.*

- a) Fenomene de criză proprii structurilor feudale, a raporturilor economice și sociale
- b) Apariția germenilor și elementelor noii orînduiri — orînduirea capitalistă
- c) Agravarea contradicțiilor sociale și politice

II. *Criza regimului fanariot în Țara Românească și Moldova și a regimului habsburgic în Transilvania.*

- a) Accentuarea contradicțiilor sociale în Țara Românească și Moldova în urma prevederilor păcii de la Kuciuk-Kainargi
- b) Contradicția între regimul habsburgic și clasele exploatate din Transilvania.
- b) Aspectul nemulțumirilor în Țara Românească și Moldova
— Forme ale luptei românilor din Transilvania în perioada respectivă
- c) Programe și memorii de reforme pe plan social și național
- d) Coalizarea forțelor progresiste în lupta pentru înlăturarea dominației străine

III. *Lupta națională — expresie și factor de edificare a națiunii*

IV. *Concluzii*

B. Comentariu istoric

I. a. Sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea se caracterizează în istoria noastră, prin adîncirea contradicțiilor societății feudale și apariția semnelor societății capitaliste. Noțiunea de *destrămare* (una din cele mai complexe în literatura istorică și folosită mai ales în cazul orînduirii feudale) implică pe de o parte, fenomenele de criză proprii structurilor feudale, a raporturilor economice și sociale feudale; pe de altă parte, ea presupune apariția și dezvoltarea germenilor și elementelor noii orînduiri.

Destrămarea privește, desigur, în primul rând, sfera economică materială a societății, însă nu este mai puțin adevărat că, paralel cu mutațiile economice, apar numeroase prefaceri în întreaga existență istorică a societății; în viața politică și cea spirituală, în manifestările de ordin social etc. Pentru a înțelege transformările pe care le-a suferit societatea românească de-a lungul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea, până la revoluția de la 1821 este necesar a prezenta conturul tabloului societății românești în această perioadă.

Așa cum se subliniază în Programul Partidului Comunist Român, prezența țărănimii libere este o trăsătură importantă a societății feudale românești. Și în cursul secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea țărănimea liberă a continuat să mențină unele poziții, reprezentând circa 30% din totalul țărănimii.

Totuși, producția agricolă se desfășoară în principal în cadrul raporturilor feudale, care cunosc o serie de fenomene caracteristice atât în ce privește relațiile dintre stăpînii de pămînt și producătorii direcți, cît și condițiile tehnico-materiale ale agriculturii.

Prin reforma lui Constantin Mavrocordat (desființarea „rumâniei” și „veciniei”) se modificase statutul țăranului *dependent*, nu însă și aservirea, în genere, deoarece țăranii continuau să aibă obligații către stăpînii de moșie în schimbul pămîntului aflat în folosința lor.

Tendința fundamentală în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și la începutul secolului al XIX-lea constă în sporirea obligațiilor țărănimii către stăpînii de moșie.

În Transilvania, de pildă, țăranii trebuiau să presteze 3 zile pe săptămînă robote cu vitele, iar cei lipsiți de vite chiar 4 zile cu palmele. Exista și o altă categorie de țăranii dependenți, așa-numiții jeleri care prestau doar două zile pe săptămînă, însă aveau și mai puțin pămînt în folosință.

În Țara Românească și Moldova, în aceeași perioadă, prin introducerea „nartului” claca indică o tendință generală de creștere trecînd peste posibilitățile țăranilor de realizarea muncilor. Pe lîngă clacă, țăranii de pe moșii trebuiau să dea dijmă din toate produsele recoltate de pe pămîntul pe care-l dețineau în folosință proprie. Se constată tendința de creștere a tuturor acestor obligații, legat de interesul clasei dominante în consens cu totalitatea transformărilor petrecute în viața economică și care denotau intensificarea schimburilor marfă-bani.

Desigur, boierimea încă nu participă activ la circuitul economic al vremii datorită unei serii de împrejurări, interne și externe, hotărîtor fiind monopolul turcesc asupra comerțului țărilor române.

În aceste condiții, țărănimea simte tot mai mult nevoia de a-și asigura, la rîndu-i pămîntul necesar prin învoieli aparte pe așa-zisele „prisoase” învoieli care erau, de regulă, mai împovărătoare.

Funcționarea sistemului feudal suferă, astfel o serie de modificări care-i subminează baza și-l adîncesc contradicțiile. Dar în Țara Românească și Moldova nu renta în muncă (claca) și nici renta în produse (dijma) erau formele și căile principale de exploatare a țărănimii, ci fiscalitatea percepută de către statul feudal sub formă de impozite extrem de grele.

Gospodăria țărănească stoarsă nemilos pe căi felurite, uzurparea drepturilor țăranilor liberi se anunță, astfel ca semne ale destrămării feudalismului.

b) Dacă în ce privește economia agrară aceste modificări se produceau în cadrul

sistemului feudal, în alte zone ale activității economice germeii noului țin, prin însăși esența lor, de un alt tip, de relații — capitaliste.

În toate cele trei țări române a progresat producția meșteșugărească și manufacturieră, a sporit volumul schimbului de mărfuri pe piața internă și externă, se manifestă o pondere tot mai mare a orașelor ca centre economice.

Aceste progrese și înnoiri ar fi fost și mai rapide, dacă o serie de împrejurări, interne și externe, nu frînau procesul de dezvoltare a celor trei țări române.

Pe plan intern, acumularea scăzută de capitaluri productive, discrepanța dintre structurile feudale și extinderea raporturilor bănești, activitatea modestă a centrelor economice ale vremii — toate acestea au stăvilit ascensiunea și modernizarea societății românești. Evoluția ei a fost sensibil deosebită față de tipul de evoluție a țărilor apusene unde capitalismul s-a afirmat încă în secolul al XVI-lea și a triumfat ca formație socială nouă în secolele XVII—XVIII.

I. Asupra țărilor române au grevat condiții externe de mare complexitate. Regimul fanariot (în Țara Românească și Moldova) și habsburgic (în Transilvania) au contribuit la accentuarea crizei feudalismului și în același timp au frânat dezvoltarea social-economică a societății românești. Instaurarea domniilor fanariote marchează în raporturile dintre Țările Române și Imperiul Otoman o nouă treaptă a dominației acestuia și exprimă tendința de asupra a unui control efectiv în viața politică și economică a celor două țări. Prin însăși modalitatea alegerii lor și prin rolul care le era atribuit, domnii fanarioți nu puteau fi decât instrumente în mâna imperiului.

Desigur, au fost și domni care s-au preocupat de realizarea unor înnoiri social-economice și culturale, de aceea nu se poate nega valoarea unor inițiative, ca și faptul că alternarea unora și acelorași domni pe scaunul celor două țări a contribuit la procesul de unificare politico-administrativă și instituțională a lor.

În același timp, însă, domnii fanarioți au transformat domnia într-o sursă de venituri dobândite pe toate căile. Economia Țărilor Române a fost grav prejudiciată de Poarta Otomană și de setea de înavuțire a fanarioților. Tributul către Poarta Otomană, sistemul de cumpărare a domniilor, rechizițiile și monopolul comercial pe care Imperiul Otoman îl exercita asupra Munteniei și Moldovei epuizau economia celor două țări.

În sfârșit, războaiele aproape necontenite ale Porții cu Austria și Rusia în cursul secolului al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, epuizau rezervele alimentare și bănești, împiedicând totodată dezvoltarea formelor economice capitaliste.

II. Prevederile tratatelor de pace erau soldate, de cele mai multe ori cu urmări negative pentru situația economică și social-politică a țărilor române (pierderi teritoriale însemnate).

Astfel, tratatul încheiat la Kuciuk-Kainargi (1774) a contribuit la întărirea exploatarei țărănimii, fixând claca la un număr de 12 zile, în condițiile create de limitarea monopolului comercial în Moldova și Țara Românească. Această perioadă va fi marcată de agravarea contradicțiilor dintre feudali și țărani, între feudali și orășeni, între boierimea română și elementul grecesc reprezentat prin domnii fanarioți și boierii greci.

Exemplu — dezvoltarea orașelor a adâncit contradicțiile interne ale societății feudale. Pentru a-și mări veniturile, stăpînii de moșie au înmulțit bîlciurile și au acaparat ocolul orașelor, încercînd să impună orașenilor aceleași obligații ca și clăcășilor. Prin aceasta ei au provocat împotrivirea orașenilor, care a mers uneori pînă la revoltă, sau de cele mai multe ori se vor asocia revoltelor țărănești, care erau principala formă de manifestare a luptei de clasă în orînduirea feudală.

În Transilvania, în condițiile create de stăpînirea habsburgică bazată pe principiul „dividare et impera” s-au adâncit contradicțiile sociale și naționale. Situația cea mai grea și mai apăsătoare o avea populația românească, majoritară socotită „tolerată” pe pămîntul străbun. Poziția distinctă, individualizată a românilor în raport cu celelalte naționalități din Transilvania, aflate și ele sub dominația habsburgică, a determinat cursul propriu al mișcării de emancipare și eliberare națională.

Iată de ce, realitatea istorică românească în sec. XVIII și începutul sec. al XIX-lea a generat nu numai o puternică confruntare de clasă, ca răscoala de la 1784, ci a generat, totodată, și o mișcare cu caracter național.

Fenomenele care se petrec în această perioadă accentuează de fapt lupta națională din perioada de formare a națiunii. Este o luptă pătrunsă de ideea națională, avînd ca scop eliberarea națională, chiar dacă acest obiectiv nu este formulat expres, iar lupta se desfășoară, mai ales la început, în jurul unor probleme de ordin religios.

Este cunoscut faptul că lupta dusă în numele drepturilor poporului român din Transilvania de Inochentie Micu a trasat însă, un făgaș pe care se va înscrie cu intensitate crescîndă mișcarea de emancipare națională a românilor. Supplexul redactat în 1791 sintetizează aspirațiile politice ale românilor transilvăneni în secolul al XVIII-lea și definește obiectivele de permanență în mișcarea politică din etapele ulterioare. În continuare, în condițiile grele create de oprimarea austriacă, românii vor lupta pe calea culturală. Așa vor fi reluate ideile primului program politic al națiunii române din 1791, în operile istorice ale Școlii Ardelene, în lucrările lui Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior.

Cultura națională devine astfel, tribună de luptă, contribuind activ la formarea conștiinței naționale prin accentuarea ideilor de origine, vechime și continuitate, pe teritoriul țării, pe rolul românilor în istoria medievală ca luptători împotriva expansiunii străine.

Tot în acest ultim deceniu al secolului al XVIII-lea se organizează și în Transilvania mișcarea iacobină, după modelul revoluționarilor francezi, la care participă intelectualitatea îndreptîndu-și atacul împotriva absolutismului monarhic. Încă din 1792, se anunță de către poliția secretă a imperiului existența unei mișcări, care îmbrăca formă revoluționară, organizată și condusă de Ignatie Martinovici. Acesta, sîrb de origine, cu o ascensiune social-politică interesantă (de la călugăr franciscan, preot, profesor de științele naturii la Universitatea din Liov, ajunge în serviciul secret al curții imperiale) inițiază mișcarea pe două planuri distincte, avînd la bază un program reformat. Misiunea finală era să înlăture puterea nobiliară și să treacă la prefacerea burgheză a societății.

Dacă la început antrena și nobilimea de rînd, pentru care menținea dreptul de proprietate, însă în același timp prevedea raporturi contractuale între stă-

pîn și iobag, în final se împotriva privilegiilor nobilimii, a cărei putere urma să fie răsturnată de ajutorul maselor țărănimii.

Scopul ultim era transformarea țării în republică democratică burgheză. În acest stat, după concepția sa, Martinovici rezolva problema națională prin constituirea unor provincii delimitate pe baze naționale, cu autonomie deplină și drepturi egale din punct de vedere național.

Mișcarea a fost înecată în sine în 1795, înainte de a-și fi dat roadele, fiind urmată de un val de arestări, asasinate, în frunte cu însăși organizatorul ei.

Desigur, ea n-a avut o bază socială temeinică (masele țărănești nu erau antrenate) dar a avut meritul de a populariza idei progresiste, democratice, în spiritul epocii, a revoluției franceze care se desfășura în acea perioadă.

Acțiunile politice nu încetează, fiind reluate la începutul sec. al XIX-lea, printr-un nou Supplex (1804) în care se subliniază pe lîngă ideile mișcării anterioare, noi accente sociale și naționale în legătură cu istoria unitară a românilor din cele trei țări românești.

Revendicările din 1804 sînt în favoarea celor mulți, ceea ce exprimă adîncirea legăturii mișcărilor naționale cu pături sociale din ce în ce mai largi. Și în celelalte două țări românești (Muntenia și Moldova) apar în această perioadă, programe și proiecte de reformă. Multe dintre aceste programe de reformă și memorii formulează idei interesante cu privire la independența și suveranitatea națională, în strînsă legătură cu condițiile concrete ale țărilor române.

Încă din 1802, boierimea liberală munteană, interesată în obținerea independenței țării și în efectuarea unor schimbări social-politice înnoitoare, îndreaptă petiții către Napoleon, cerînd protecție împotriva turcilor.

Proiectul de constituție „aristo-dimocraticească” în care se resimte influența revoluției franceze, redactat tot în 1802, a cărui autor a fost logofătul Dumitrache Sturza era menit să dea o nouă organizare politică a țării, în care clasa dominantă să-și păstreze privilegiile sociale, politice, dar să colaboreze cu „*narodul slobod*” (în sensul eliberării naționale, nu sociale).

Proiectul prevede și o separație a puterilor în stat, în sensul constituirii unor unități politico-administrative avîndu-și fiecare competențele ei, cum sînt: divanul pravilnicesc (care întocmea legile) și divanul de jos, organizat cu deputați „trimiși de țară”, dar care se găsesc sub controlul direct al „divanului cel mare” (Guvernul). Deci, proiectul are caracter boieresc, dar se resimt ideile înnoitoare, ale epocii moderne, generate de revoluția franceză. Seria de memorii și proiecte de organizare a statului este sintetizată în memoriul din 1821 în care erau formulate clar idei ca: neatîrnarea țării, excluderea grecilor din țară, domni pămînteni, libertatea comerțului, noi legiuiri conforme „cu interesele țării” (naționale), deși marea boierime își păstra în continuare privilegiile de clasă, propunînd chiar o lărgire a lor.

III. Este evident că asuprirea feudală internă și adîncirea opresiunii naționale a poporului român aduce treptat, sub același steag de luptă, forțele progresiste.

Așa cum s-a desprins din lecțiile precedente, întreaga desfășurare istorică ce precede constituirea națiunii române prezintă drept una din coordonatele sale de bază lupta pentru libertate și neatîrnare, pentru păstrarea ființei de stat. Pînă

În perioada edificării propriu-zise a națiunii române, a existat, așadar, o îndelungată tradiție a luptei pentru libertate a poporului nostru.

Această luptă se află în legătură de continuitate directă cu mișcarea de eliberare care se afirmă și se dezvoltă în condițiile încheierii națiunii și care contribuie activ la însăși edificarea națiunii române.

IV. Concluzii

Dezvoltarea social-economică și politică a societății românești în perioada anterioară a revoluției condusă de Tudor Vladimirescu, marchează etapa formării climatului revoluționar, care au culminat cu revoluția din 1821.

C. Indicații metodice

Tema „Țările Române în preajma revoluției conduse de Tudor Vladimirescu” este prevăzută în programă, pentru predare la clasa a VIII-a într-o oră. Este lecție de comunicare de noi cunoștințe.

Tema aceasta este legată prin multe verigi de lecțiile precedente și totodată ușurează înțelegerea lecțiilor viitoare (Revoluția de la 1821, Țările Române după revoluție etc.).

Consider că metoda cea mai adecvată este *metoda activă*, dialogul permanent al profesorului cu clasa, insistându-se asupra situației Țărilor Române, agravarea crizei feudalismului în condițiile accentuării dominației străine. Elevii vor fi îndrumați prin întrebările profesorului, în înțelegerea procesului istoric al dezvoltării noilor forme economico-sociale capitaliste apărute încă din sec. al XVIII-lea dar care era încătușat de menținerea vechilor relații feudale.

De asemenea, foarte ușor vor desprinde semnificația și amploarea luptei de emancipare națională la mijlocul secolului al XVIII-lea a poporului român concretizată în mișcarea Supplexului, răscoala din 1784 condusă de Horea, Cloșca și Crișan.

Profesorul va sublinia, că la sfârșitul secolului al XVIII-lea acel „Supplex Libellus Valachorum” este primul document programatic al mișcării de eliberare, expresie a afirmării conștiinței naționale a românilor din Transilvania, precum și mișcarea petiționară cu ideile de emancipare politică din programele din Țara Românească și Moldova care reflectă același lucru.

Va fi subliniat în cadrul dialogului cu clasa rolul culturii românești în dezvoltarea conștiinței naționale a poporului, contribuția sa valoroasă în lupta pentru emancipare și unitate națională.

Pentru o clară și precisă orientare în problematica lecției noi va fi introdus cu mult discernămint *documentul de partid* și în primul rând — *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*.

Mai poate fi folosită „Expunerea tovarășului Nicolae Ceaușescu cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice ideologice și activitatea politică, educativă a partidului” prezentată la plenara lărgită a Comitetului Central al P.C.R. din 1—2 iunie 1982.

Astfel, la această temă se vor sublinia trăsăturile caracteristice ale feudalismului românesc, rolul țărănimii ca forță socială a progresului, revoluția din 1821 —

începutul epocii moderne. Mai poate fi folosită desigur de către profesor și *metoda problematizării* (cu multă atenție), care conferă elevului atractivitate, îl incită să gândească logic fenomenele istorice. Pentru aceasta profesorul va avea grijă să elaboreze un plan de acțiune detaliat, să creeze *situații-probleme*, care să implice, în mod special și într-un grad deosebit, gândirea elevilor și în care rolul să se modifice de la o etapă la alta a lecției, de la o activitate didactică la alta : de la crearea și prezentarea „Situațiilor-probleme”, la orientarea elevilor către sesizarea elementelor acestora, la completarea și clarificarea datelor lor, pînă la reorganizarea și regruparea cunoștințelor în vederea stabilirii căilor de rezolvare a situațiilor date.

Iată, de exemplu, pentru a înțelege că în ajunul revoluției de la 1821, „Țările române erau afectate de puternica frînă a relațiilor feudale și a dominației străine și că abia după revoluție va începe epoca modernă a istoriei României — se va adresa elevilor următoarea întrebare :

— Cum se explică faptul că pe plan universal, epoca modernă începe la jumătatea secolului al XVIII-lea, iar în țările române abia după 1821 ?

Pentru a rezolva această sarcină trebuie să se pornească de la reactualizarea cunoștințelor elevilor în legătură cu faptul că pe plan universal începutul epocii moderne a fost marcat de revoluția burgheză din Anglia la jumătatea secolului al XVII-lea (1642—1649), se va trece apoi la aprofundarea procesului de trecere la epoca modernă în Țările Române analizînd : factorii de frînă care au determinat întîrzierea în timp a începutului epocii moderne, factorii de progres care cereau înlăturarea vechilor stări feudale ; forțele sociale progresiste ale societății românești. Prin analiza acestor aspecte și prin introducerea elementelor noi în lecție, elevii vor reuși să descopere argumentele care permit aprecierea că revoluția din 1821 a marcat începutul epocii moderne.

La această lecție este necesar ca din punct de vedere metodic, să se explice toți termenii noi întîlniți, care pe lîngă faptul că sînt numeroși, sînt în același timp de o factură deosebită, puțin pune la încercare capacitatea de înțelegere a elevilor.

Concluzia lecției va fi ușor înțeleasă de către elevi indiferent de metoda didactică folosită prin introducerea și analizarea adevărului istoric subliniat în Programul Partidului :

„Că istoria României confirmă concluzia științifică marxist-leninistă după care dominația străină, știrbirea sau pierderea suveranității și independenței afectează grav dezvoltarea economico-socială a popoarelor, evoluția generală a societății pe trepte superioare. Totodată, istoria poporului român demonstrează cu putere adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate frîna sau întîrzia pentru un timp evoluția unui popor, dar nu poate împiedica realizarea aspirațiilor sale legitime — cucerirea libertății și unității, asigurarea progresului social — dacă el este hotărît să lupte pînă la capăt cu fermitate și eroism”¹.

¹ Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral-dezvoltate și înaintare spre comunism, Ed. Politică, București, 1975, p. 30.

BIBLIOGRAFIE

- Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Ed. Politică, București, 1975, p. 31.
- NICOLAE CEAUȘESCU, *Expunere cu privire la stadiul actual al edificării socialismului în țara noastră, la problemele teoretice, ideologice și activitatea politică, educativă a partidului prezentată la plenara largită a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, 1—2 iunie 1982*, Ed. Politică, București, 1982, p. 15—16.
- NICOLAE IORGA — *Izvoarele contemporane asupra mișcării lui Tudor Vladimirescu*, București, 1921, p. 194.
- Istoria României*, vol. III, Ed. Academiei R.P.R., București, 1964, p. 590, p. 837—843.

Prof. POPESCU ELINA

RUSIA LA SFÎRȘITUL SECOLULUI AL XIX-LEA — INCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

(clasa a VII-a)

I. Situația economico-socială a Rusiei la mijlocul secolului al XIX-lea ¹

- A. Reforma agrară din 1861 ².
- B. Particularitățile dezvoltării economiei capitaliste în Rusia.
  - a) dezvoltarea — industriei
    - comerțului
    - transporturilor ³
    - activității bancare.
  - b) pătrunderea capitalului străin în economie ⁴.
  - c) trăsăturile specifice ale imperialismului rus ⁵.

II. Situația politică

- autocrația țaristă ⁶.
- dominația moșierilor în viața politică ⁷.

III. Dezvoltarea mișcării muncitorești

- A. primele forme de organizare ⁷.
- B. rolul lui V. I. Lenin în organizarea clasei muncitoare: „Uniunea de luptă pentru eliberarea clasei muncitoare” (1895) ⁸.
- C. revoluția din 1905—1907 ⁹.
  - 1. — cauze
  - 2. — obiective
  - 3. — forțe participante
  - 4. — forme de luptă
  - 5. — importanța